

Takács Tibor

Az igazi élet nagy kaland...

Tavaszy Sándor találkozása Horthy Miklóssal és az Államvédelmi Hatósággal

A történetírásban a legutóbbi időkig (sőt ma is) uralkodó centrisztikus látásmód következtében mintha a hús-vér emberek eltűntek volna a történelemből. A hagyományos, nemzeti legitimációs funkciót betöltő történetírás szinte kizárólag hősöket (vagy antihősöket) teremtett, míg a társadalomtudományos történetírásban ezeket a struktúrák és társadalmi funkciók váltották fel. Éppen ezért, ez utóbbi irányzattal szemben bontakoztak ki azok a törekvések, amelyek azt a célt tűzték ki, „hogyan vissza kell adni az egyéneknek saját történelmüket, és meg kell törni azt a diskurzust, amely a kulisszák mögött a tudományosság látszatával folyik, de valójában elkendőzi a kortársak szempontjait, életérzéseit”.¹

Hasonló kritikákat lehet megfogalmazni a hagyományos politikatörténettel szemben is, amely kimondva vagy kimondatlanul az „emlékezésre méltó” személyek és események számbavételét tekinti feladatának. Így kerülnek ki a „nagy” elbeszélésekből a „kisemberek”, a grandiózus csatajelentekből a közlegények – a paloták építetőit ismerjük, az építőit nem... Az efféle szemlélettel szemben fogalmazta meg kritikáját Lukács János magyar-amerikai történész: „Emlékezésre méltó! Micsoda badarság! Mintha a történész arra volna képesítve, hogy megmondja a közönséges földi halandóknak, mire érdemes emlékezni; mintha holmi őskövületek gyanánt felcímkézhetné vagy hitelesíthetné a személyeket és eseményeket. Van olyan, aki személy, és külön olyan, aki történelmi személy? Minden esemény történelmi esemény; minden forrás történelmi forrás; minden személyiség történelmi személyiség.” Vagyis, szól Lukács következtése, „a történésznek mindenféle emberekkel és mindenféle eseményekkel foglalkoznia kell.”²

Könyvek tucatjai foglalkoznak hazánk második világháborús szerepével, a háborús időszak politika-, diplomácia- vagy hadtörténetével, a hadba lépéstől az elvetélt kiugrási kísérleten át az ország nagy részének pusztulásáig, ám ezekben a történetekben szinte kizárólag „nagy” személyiségek, politikusok, katonatisztek, diplomaták jelennek meg. Közismert például, hogy 1944. október 15-én a rádióban *beolvasták* Horthy Miklós kormányzónak Magyarország háborúból való kilépését bejelentő proklamációját. De tudjuk-e, hogy *ki* olvasta be a kiáltványt? A „nagy” történet szempontjából persze csak a beolvasás ténye érdekes, beolvasója nem.³ Pedig az illető – Tavaszty Sándor – későbbi életét ha nem is determinálta, de nagyban befolyásolta az az egyszerű tény, hogy a kérdéses időben ő állt a mikrofon előtt.

Tavaszy Sándor 1919-ben született Sepsiszentgyörgyön. A család – lévén apja állami tisztviselő – nem sokkal később repatriált. Tavaszty gimnáziumi tanulmányait követően a pesti egyetem bölcsészkarára iratkozott be. Rövid ideig Hadik Béla gróf seregélyesi kastélyában volt házitanító, majd 1943 tavaszától a Magyar Rádióhoz került bemondónak. Itt dolgozott 1944 decemberéig. 1945-ben nem igazolták, így állását elvesztette. Több hónapi munkanélküliség után előbb az Actio Catholica majd a budapesti amerikai nagykövetség tisztviselője lett. 1950 tavaszán került az Anód Áramirányító Gyárba műszaki rajzolósnak.⁴

Mindez elég volt ahhoz, hogy Tavaszty Sándor ekkor már évek óta az államvédelmi szervek látókörében legyen. A nyilvántartó kartonján szereplő adatok szerint a rá vonatkozó anyagokat az amerikai követség magyar alkalmazottairól vezetett objektum-dossziében (10-10.572/1950, irattári száma O-7692) és az O-119 számú dossziében helyezték el. A nyilvántartásba vétel alapja az volt, hogy az Actio Catholica és a budapesti amerikai követség alkalmazottjaként dolgozott.⁵ A dossziéjában⁶ található környezettanulmányokban valamint adatkérő lapokon olyan adatok is szerepeltek, hogy Tavaszty fiatal korában huzamosabb ideig Angliában élt, és a felszabadulás előtt „saját állítása szerint” állítólag az angol hírszerzésnek dolgozott. Sajnos, az adatok forrásaként megjelölt O-657 számú dosszié (a fentebb említett objektum-dossziékhoz hasonlóan) nincs meg, így nem lehet tudni, milyen dokumentumok igazolták ez utóbbi állításokat.

A fentiek szerint tehát évek óta gyűjtöttek anyagot Tavaszty Sándorról, ám a megfigyelésére vonatkozó iratok csak 1950–1951-ből maradtak fenn. 1950

novemberében és 1951 szeptemberében környezettanulmányt készítettek róla, ezekben kiemelték széleskörű polgári műveltségét, politikai passzivitását, amelyet egyértelműen rendszerellenes beállítottságának tulajdonítottak.⁷ 1951 nyarán egykori Actio Catholica-beli munkatársától kértek róla jellemzést.⁸ Azt nem lehet egyértelműen megállapítani, hogy Tavasztyt már eleve beszervezési céllal tanulmányozták és tartóztatták le, ám feltehetően igen, ugyanis semmilyen konkrét bűncselekmény elkövetésével nem vádolták. A beszervezési nyilatkozatában ugyan szerepel, hogy a katonai behívóparancsnak nem tett eleget (a dossziéjában meg is található a katonai behívójegy,⁹ és az őrizetbe vételéről készített jelentésben is a „Behívott” fedőnéven szerepel), ám a beszervezéséről készített – alább közölt – jelentés szerint 1951. szeptember 11-én azért vették őrizetbe, mert a „fasiszta” Rádió bemondója volt, és a nyilas uralom alatt Horthy megbízásából különleges feladatokat látott el. A kihallgatása során azonban rögtön kiderült, hogy az ezeket igazoló okmányokat Tavaszty maga hamisította 1945-ben, azért, hogy ezzel igazolja magát.

Az itt közölt iratok Tavaszty Sándor beszervezésével kapcsolatban keletkeztek, így elsősorban az ÁVH hálózatépítő tevékenységéről tájékoztatnak. Az ÁVH – minden bizonnyal – azért tartotta célszerűnek Tavaszty beszervezését, mert ismeretségi körének köszönhetően széleskörű hírszerző lehetőségekkel rendelkezett a rendszer ellenségeinek tekintett személyek körében. Az ávós módszerek megismerése szempontjából különösen figyelemre érdemes a Tavaszty letartóztatásáról készített, az alábbiakban közölt megfigyelési jegyzőkönyv. A letartóztatása után kihallgatták,¹⁰ és még ezen a napon önéletrajzot írtak vele. A beszervezési nyilatkozat, illetve a Péter Gábornak történő felajánlkozás szeptember 12-én íródott, vagyis az államvédelmi beosztottak tíz nap alatt tudták rávenni Tavaszty Sándort, hogy együttműködjön a Hatósággal. Erről a tíz napról, a beszervezés tulajdonképpeni folyamatáról, a jelölt „megdolgozásáról” nem maradtak fenn iratok, csupán annyi bizonyos, hogy az egészet úgy irányították, hogy a jelölt „önként” ajánlja fel szolgálatait. Hogy valójában nem önkéntes volt a felajánlkozás, mutatja az is, hogy a „Petrovics” fedőnevet kapott Tavasztyt pressziós alapon beszervezett ügynökként kezelték, és mint ilyet árulás veszélye miatt a tartótisztjével való találkozó előtt, alatt és után megfigyelték.¹¹

A közölt dokumentumok azonban korántsem csak a beszervezés folyamatáról informálnak, hanem Tavaszty személyéről is sokat elárulnak. Az önéletrajzát olvasva azonnal szembetűnik az írás gondos megfogalmazása, már-már irodalmi jellege. Ismerve Tavaszty műveltségét és későbbi irodalmi, műfordítói tevékenységét, ezen egyáltalán nem csodálkozhatunk. A szöveg megformáltsága más aspektusból, elbeszélte azonosságként is lényeges. Az önéletrajz, mint a saját élettörténet narratív konstrukciója ugyanis biztosítja az Én újraalkotását, ezáltal fontos identifikációs szerepet tölt be.¹² Sőt, McAdams szerint „az identitás maga az élettörténet, amelyet az emberek a késői serdülőkorban kezdenek tudatosan vagy tudattalanul megkonstruálni. Mint ilyen, az identitás közvetlenül a történetekhez tartozó terminológia alapján érthető meg.” Vagyis az identitásnak az a „jó” formája, amely koherens és konzisztens történetben nyilvánul meg.¹³

Tavaszty – önéletrajzának formája alapján – koherens identitással rendelkezett, hiszen letartóztatása után nem sokkal, az ÁVH foglyaként jól összeszedett és megszerkesztett élettörténetet tudott írni. Ennek szövegét persze nagyban befolyásolta, hogy azt az államvédelem őrizetében, annak parancsára írta. Ez azonban távolról sem jelent valami speciális értelmezési problémát, hiszen – miként Kónya Anikó Halbwachs nyomán kifejtette – leggyakrabban olyankor emlékezünk, amikor mások erre ösztönöznek.¹⁴ Az önéletrajzi emlékezés ugyanis minden esetben intra- és interperszonális kontextusba ágyazott folyamat, amit társas, kulturális és történeti keretek határoznak meg.¹⁵ Következésképpen, az önéletrajzok olyan szociális konstrukciók, amelyek „a sokféle elbeszélői lehetőség függvényében, a helyi feltételek fényében teremtődnek meg.”¹⁶

A fentebb elmondottak azt is jelentik, hogy az én-rendszer nem statikus és állandó, hanem a szituációtól függően viszonylagos és változékony: a konkrét társadalmi kontextushoz igazodva mindig az éppen releváns identitáselemek aktualizálódnak.¹⁷ A narratív azonosság helyzetkonstruált volta azonnal szembetűnővé válik, amennyiben a letartóztatásban írt élettörténetét összevetjük Tavaszty másik önéletrajzával, amelyet

1956 nyarán, teljesen más körülmények között íratott vele az államvédelem. Noha a megformáltság ebben az esetben is mutatja írójának literátus műveltségét, szövege mégsem hordozza azt a koherenciát, amely a jóval hosszabb 1951-es változat sajátja. Ennek oka nyilvánvalóan az, hogy – miután a cél Tavaszynál minél jobb elhelyezkedése volt – kihagyták vele életének „kompromittáló” szakaszait, így az arisztokrata családnál való házitanításkodást, valamint a Rádiónál, az Actio Catholicánál és az amerikai követségen betöltött állásait. Ezeket a lyukakat azután különböző betegségekkel kellett kitölteni, ami nem sikerült tökéletesen. Jó pontot jelentett például, hogy 1944-ben nem távozott Nyugatra (ezt át is vették a korábbi önéletrajzból), azt azonban nehéz volt megmagyarázni, hogy kik és miért akartak kiürítő vonatra kényszeríteni egy évek óta ágyban fekvő beteg embert.

Feltehetően az önéletrajz megírásával összefüggésben az 1945-ös igazolással kapcsolatos hamisításairól külön is beszámoltatták. Ez utóbbihoz kapcsolódva közlöm a Tavaszynál által hamisított Horthy-féle testamentumot, amely sokat elmond arról, hogy szerzőjében milyen kép élhetett a kormányzóról. Úgy tűnik, mintha Tavaszynak nem csak Horthy személyével kívánta igazolni saját tevékenységét (ami – így utólag – nem nagy helyzetfelismerésről árulkodik), hanem tulajdonképpen Horthyt is tisztázni igyekszik. Így enyhén szólva mulatságos, ahogy a „testamentum” szövegéből az olvasható ki, hogy a kormányzó csak a rászegezett fegyverek hatására fogadta el a terület-visszacsatolásokat. A szöveg mindenestre szórakoztató olvasmány, míg hamisításainak a pusztán ténye azt mutatja, hogy – a kalandregényekhez egyébként igencsak vonzó – Tavaszynál nem volt idegen a kalandregények hőseire jellemző, szinte pimasz vakmerőség. Már a nyilas uralom alatt is Beregfy Károly honvédelmi miniszter aláírását hamisítva próbálta meg elkerülni, hogy katonaszökevényként elhurcolják. Ekkor még sikerrel járt, a Horthy-féle hamisítások azonban nem segítettek rajta: amivel egy rendőrjárórt meg tudott tévesztetni, egy Ortutay Gyulát már nem.

A közölt dokumentumok többsége nem a szó szoros értelmében vett „forrás”. A hagyományos forráskritika valószínűleg azonnal eldobná, mint hamisítványokat vagy kitalációkat, mondván, alig szerepelnek bennük a történész számára hasznosítható tények. Véleményem szerint azonban egyrészt már önmagának a hamisítás tényének óriási jelentősége van: egy olyan túlélési stratégiára utal, amellyel egy ember (egy „kisember”, bár Tavaszynál inkább középtermetű volt) igyekezett a körülményeken úrrá lenni. Másrészt az eredeti kontextusából kiszakított szövegeket pusztán szórakoztató olvasmányként is olvashatjuk. Nemcsak a Horthy-féle testamentumra vagy a szinte teljes egészében fikcionális elemekből építkező 1956-os életrajzra gondolok, hanem az 1951-es szövegre is. Ugyanis – bár az autobiográfiákban „a megtörtént eseményekre való hivatkozás általában valamiféleképpen kötődik a személyes megélt hitelesítő funkciójához” – az irodalmi alkotásnak avagy „önéletrajzként való olvasás mindig döntés vagy konvenció kérdése, amit részben kulturálisan meghatározott kódok irányítanak, részben pedig az olvasó személyes döntésén múlnak.”¹⁸ Az alábbi dokumentumok irodalmi szöveggé való olvasatát megkönnyíti, hogy szerzőjük az ötvenes évektől kezdve műfordítóként, elsősorban a latin-amerikai irodalom tolmácsolójaként vált ismertté a magyar irodalmi életben.

A dokumentumok közlésével azt szeretném illusztrálni, hogy egy ember nemcsak passzív elszennvedője a körülményeknek, hanem döntéseivel maga is alakítója azoknak. Ilyen döntésként lehet értelmezni a hálózati munka elvállalását is. Tavaszynál – kisebb-nagyobb megszakításokkal – két évtizedig kapcsolatban maradt a politikai rendőrséggel. Előbb egyházi vonalon és a színészek körében foglalkoztatták, majd ipari, 1956 augusztusától pedig közlekedési területen alkalmazták az ekkor már a Magyar Államvasutaknál dolgozó „Petrovics”-ot. A több nyelven beszélő, széles körű műveltséggel rendelkező Tavaszynak a MÁV-on belül nem igazán tudtak a képességeinek megfelelő munkát adni, így a személyében rejlő hírszerző potenciált a szerv nem tudta kihasználni, éppen ezért 1962-ben kizárták a hálózatból.¹⁹ 1967-ben reaktiválták a kiterjedt külföldi ismeretségi körrel bíró „Petrovicsot”, akit a szerv áthelyeztetett az IBUSZ-hoz, azzal a perspektivikus céllal, hogy kis idő múlva annak római képviselőjévé nevezzék ki. Erre azonban nem került sor, így az operatív lehetőségekkel nem

rendelkező ügynökkel 1970-ben megszakították a kapcsolatot, majd két év múlva végleg kizárták a hálózatból.²⁰

Ez a nem túlságosan egyedi hálózati „karrier” azt mutatja, hogy az államvédelem majd az állambiztonság nem tudott megfelelően élni „Petrovics” képességeiből adódó lehetőségekkel. Ez a szerv számára mindenképpen kudarcot jelentett, már csak azért is, mert Tavaszty Sándornak végül a politikai rendőrségtől függetlenül, korábban szerzett tudásának és műveltségének köszönhetően sikerült megtalálnia azt a területet, ahol megfelelően ki tudta bontakoztatni képességeit, és nyelvtudását kamatoztatva műfordítóként vált ismertté. Ráadásul saját élete is művészeti alkotássá, ha nem is egy szöveges, de mozgóképes történet részévé vált: haláláról, elmúlásáról Dettre Gábor forgatott 5 órás dokumentumfilmet „...Halott lepke száll tova...” címmel.²¹

A dokumentumokat a mai helyesírásnak megfelelően közlöm, az elírásokat, helyesírási hibákat javítottam, csak az államvédelmi írásbeliségre jellemző „tipikus” írásmódokat hagytam meg eredetiben. A közölt iratok elvesztették a minőségüket.

Dokumentumok

1. Jelentés Tavaszty Sándor letartóztatásáról, 1951. szeptember 11.

III/1. c. alosztály
91

SZIGORÚAN TITKOS „S”

Figyelés kezdete: 5.00 h

Figyelés vége: 17.00 h

Utasításig. C/1.

1-es sz. Jelentés

Külső figyelésről

I/2. e. alosztálynak „Behívott”

Budapest, 1951. szeptember 11-én

TAVASZTY²² SÁNDOR

szül.: 1919 Sepsiszentgyörgy

L.: Bp. XI. Károli Gáspár tér 2.

Munkahelye: Bp. XI. Budafoki u. 183. Anód Áram Irányító Vállalat²³

Személyleírása: Kb. 173 cm magas, 30–32 éves, jampecosan magasan hordott, hátul hosszú, oldalt simára fésült sötétbarna haj, oldalt őszül, hosszúkás csontos arc, markáns tekintet, dús fekete szemöldök, réveteg véres szemek, előreugró áll, borotvált arc, kissé hosszú nyak, széles vállak, kisportolt termet. Lábaik mintha kissé sántítana.

Ruházata: zöld zsávolgy egyenruhaanyagból készült egysoros zakó, ugyancsak zöld hosszúnadrág, barna cipő, sötét harisnya, fehér ing, kezében kopottas régi aktatáska, jobb kezén jeggyűrűt hordott.

„Behívottat” a hálózat lakhelyénél átadni nem tudta, ezért a figyelést annak munkahelyénél vettük fel.

16.20 h-kor „Behívott” fenti öltözetben elhagyta munkahelyét. Munkahelyéről kijövet azonnal körülnézett, majd átment az Április 4-e Gépgyár előtt lévő 10-es autóbusz megállóhoz, ahol szintén körülnézve várakozott. Pár percnyi várakozás után felszállt egy Móricty Zsigmond körtér felé induló autóbuszra, melyen elől háttal a menetiránynak foglalt helyet, és az utasokat nézegette.

A Móricty Zsigmond körtér végállomásánál leszállva lassú léptekkel a téren keresztül átment a Pest felé induló 49-es villamos megállójáshoz, útközben forgolódtott, majd felszállt a fent jelzett villamosra, melyen a második kocsi hátsó peronján állva az utasokat és az úttestet nézegetve utazott a Dimitrov térig,²⁴ ahol leszállása után körülnézett, majd bizonytalan léptekkel az aluljárókon keresztül lement a Boráros tér felé haladó 2-es villamos

megállójához, melynek első peronján állva, elgondolkodva, maga elé tekintve a Boráros térig utazott.

17.20 h-kor a Boráros téri 2-es villamos végállomásnál leszállt, bizonytalanul körülnézett, majd megindult a csepeli gyorsvasút irányába. Ekkor felsőbb utasításra őrizetbe vettük és előállítottuk a VI-os főosztálynak.

Megjegyzés: „Behívott” őrizetbevétele alatt semmiféle ellenállást nem tanúsított, nagyon letörtnek nézett ki.

Jávor Miklós áv. őrgy.
oszt. vez. h.

Tóth Endre áv. szds.
alo. vez.

Készült: 2 pld.

Megküldve: 1 pld. I/2. e. alosztálynak

” 1 ” III/1. oszt. nyilv. t-nak

Gépelte: W. Ágnes

[ÁBTL 3.2.1. Bt-1077/1. 44–45. Gépelt tisztázat Tóth Endre aláírásával.]

2/a. Tavasz Sándor önéletrajza, 1951. szeptember 12.

ÖNÉLETRAJZ

Édesapám a pénzügyőrségnél szolgált főszemlélnyi rangban. Ez volt az utolsó rangfokozat az altisztai státusban. Anyám háztartásunk vezetésével volt elfoglalva, foglalkozása más soha nem volt. Apám szépen keresett, nagyobb gondok nélkül éltünk. Azt tudom, hogy feljebb jutásban a rosszakarat akadályozta meg.

Apám szülei egyszerű földmívelő emberek voltak; nagyanyám urasági cseléd volt.

Én 1919. augusztus 25-én születtem Erdélyben, Sepsiszentgyörgy községben. Szüleim elbeszéléséből tudom, hogy a 19-es zavargások miatt nekik menekülniök kellett Erdélyből és hónapokig tartó vagonlakás után érték el Magyarországot. Itt különböző helyeken laktunk: Kecskén, Sükösdön, Budapesten, Újpesten, Budafokon, Gödöllőn, Szekszárdon. Újpestről, ahonnan az egyetemet megkezdtém, hamarosan beköltöztünk abba a lakásba, ahol apám most is lakik: VII. Dohány utca 68. II. 10.

Iskoláim közül az elemi sok helyen jártam: a Városmajor utcában, a Soroksári úton, a Bezerédi utcában. Budapesti lakásaink voltak: Városmajor utca, Soroksári út, Fiumei út 6., Dohány utca 68. Én magam a múlt ősszel november 2-án Dr. Boross Lajos ügyvéd kérésére kijelentettem magam Dohány utcai lakásunkból és hozzá jelentettem be magamat, hogy nehogy kiigényeljék az egyik szobáját, ahova idegent nem fogadott volna be szívesen. Dr. Borossnak a verseit fordítottam angolra és franciára. Ezeket a verseket az amerikai protestánsok segítségével akarta elhelyezni az amerikai magyarság között.

Gimnáziumi tanulmányaimat a budapesti Szt. István Reálgymnáziumban kezdtem meg, majd amikor apámat Esztergomba helyezték a pénzügyőrségi szakasz vezetőjének, át kellett mennem az esztergomi bencés gimnáziumba. Itt jártam a VIII. osztályt és itt érettségiztem elégséges rendűen. Érettségi után folyamodtam az egyetem bölcsészkarára, ahová fel is vettek s így 1939 őszén megkezdtém egyetemi tanulmányaimat. Az egyetem szelleme nem tetszett nekem. Várakozásomban csalódtam és hamarosan rá is untam az ottani tanulásra. Viseltem tisztséget is az egyetemen, féléven keresztül voltam a Bölcsészsegítő moziutalvány-kiadója ill. állasközvetítője. Másodéves koromban egy alkalommal engem jelöltek ki a Bölcsészszál díszelnökévé. A bálon nem vettem részt. Az egyetem társadalmi életében nem kapcsolódtam bele soha; semmiféle bajtársi egyesületnek, korporációnak tagja soha nem voltam.

A Bölcsészsegítőben viselt állásom révén jutottam be első fizetéses alkalmazásomba: a földmívelésügyi minisztérium tűzifa-szállítási osztályára, ahol a

szállítási utalványokat állítottam ki. Állásomat néhány hónap múlva otthagytam, mert egyhangúnak találtam. Ugyancsak a Bölcsészsegítőn keresztül jutottam hozzá második állásomhoz: a seregélyesi Hadik gróf nevelőnek alkalmazott két fia mellé. 1942 szeptemberében mentem le Seregélyesre és 1943. február közepéig maradtam ott.

A következő személyekkel ismerkedtem meg ezen a helyen: gróf Hadik Béla; felesége, Széchenyi-Vanderbilt Aliz grófnő; Zichy Júlia, Silva-Tarokka herceg, pusztaszabolcsi birtokos; Gschwindt György, aki Zichy Júliának udvarolt; Hadik Margit és férje, Wengerszki báró. A két fiúval időnként beutaztam Székesfehérvárra, hogy érdeklődjem tanulmányi előmenetelük felől a ciszter gimnázium tanárainál. A gyerekek azonban annyira kezelhetetlenek voltak, hogy a második félév kezdetén felmondtam állásomat és eljöttem Seregélyesről.

Az ott megismert személyekkel tovább nem érintkeztem, azoktól teljesen elszakadtam. Egyszer találkoztam a felszabadulás után a család volt inasával az Üllői út végén, a Szt. István kórház közelében. Ő mondta el, hogy a család kimenekült Amerikába.

Hazaérkezésem után kis ideig pihentem, majd március végén benyújtottam jelentkezésemet a Magyar Rádióhoz és kértem, hogy bemondónak alkalmazzanak. A műsorigazgató titkárnőjének, Francsek Ilonának jóvoltából be is kerültem a jelentkezési lista legaljára s így engemet is behívtak beszédpróbára. A jelentkezők közül egy másik férfival együtt berendeltek próbaszolgálatra. Kettőnk közül csak engemet véglegesítettek háromheti próbaszolgálat után. A férfi neve Ferenczi Zsigmond volt. Bemondókollégáim tanítottak meg a mesterség titkaira. Ezek a kollégák a következők voltak: Radó Árpád, aki mellé állandóan be voltam osztva; Geccsó Sándorné, Havel Éva, Skublica Kriszta, Csiky Mária, Hevesi Zoltán, Gáspár László, Randé Jenő.

Szorosabb barátságot egyikkel sem kötöttem. [...]

Az 1943-as évben szolgálatomat mint bemondó láttam el. Voltam szolgálatban nappali és éjszakai adásokban egyaránt. Rövidhullámon is szívesen teljesítettem szolgálatot, mert ezért külön 15 pengő díjazás járt és gyakorolhattam az angol és francia nyelvet.

(Ide beszúrom a két bemondó nevét, akiket az előbb kifelejtettem: Skoff Elza és Natter Gitta.)

Ebben az évben csináltam három rádióriportot is: „Prédikálnak a siketnémáknak” c. 5 perces riportomban Jakab Miklós református lelkész unokanagybátyámmal²⁵ beszélgettem el az általa bevezetett új istentiszteleti módról a siketnémák számára. Második riportomat egy filmmel kapcsolatban csináltam. A Fox filmvállalat stúdiójában csináltam bemutató és propaganda zenés részletfelvételeket, hangképeket a „Lajla” c. svéd filmről. Harmadik riportomban, ami soha nem került tovább a próbánál, Dr. Tihanyi Miklós pappal beszélgettem volna el az új egyetemi lelkészség felállításáról.

1944. január elsején hangulatképeket készítettem városszerte, különböző emberek megszólaltatásával, berúgott bohém, háztartási alkalmazott, kéményseprő, stb.

1944 elején a Rádió kiküldött Kolozsvárra az újonnan alakult kolozsvári magyar operaegyüttes bemutatkozó hangversenyének közvetítésére.

1944. március 19-én a németek megszállták Budapestet, a Rádiót is átvették. Én továbbra is ottmaradtam és folytattam bemondói tevékenységemet. Ez teljesen helytelen volt, mert ezzel én is az imperialistákat szolgáltam. Szolgálatom alatt felolvasásokat is kaptam, így elbeszéléseket, külügyi tájékoztatókat, zenei ismertetéseket. Én válogatás nélkül minden beolvastam és ezzel ismét súlyos hibát követtem el: a magyar nép érdekei ellen beszéltem.

1944. október 15-én beolvastam a Horthy-féle fegyverszüneti kiáltványt, majd ezt követően délután felolvastam a Szálasi-féle ellenproklamációt is. Ezt követően továbbra is a Rádiónál maradtam egészen november 9-ig. November 9-én a német parancsnok engedélyével, anélkül, hogy feletteseimnek szóltam volna, autón elhagytam Budapestet és Magyaróvárra mentem. Az autót Farkas István dohányjövédéki igazgatótól vette Hosszú Kálmán, Hosszú Zoltán színész testvére 30.000 pengőért. Az autón velem jött Eszenyi Olga színésznő, Hosszú Zoltán felesége is kisfiával és háztartási alkalmazottjával. Az autót Magyaróváron később lefoglalták katonai célokra. Én november végén, mikor Hosszú Zoltán odaérkezett és rádióigazgatóm, Dr. Koncz Sándor azonnali hatállyal

visszaparancsolt Pestre, egy teherautó tetején visszautaztam a fővárosba. Édesanyámat az értem kiállott izgalmak miatt súlyos betegen találtam. Ezután továbbra is bejártam a stúdióba egészen december 26-ig. Ekkor szüntette be adásait a budapesti adóállomás és vette át Magyaróvár az adást. Én aztán a további időt január 18-ig, felszabadulásunk napjáig, Dohány utcai lakásunkban, ill. a ház óvóhelyén töltöttem. Akkor már nagyon keresték a katonaköteles bujkáló férfiakat, ezért én elloptam a stúdióból egy hungarista papír-karszalagot, amely a német pecséttel és víznyomásos nyilaskereszttel volt lepecsételve és ráhamisítottam Beregfi²⁶ honvédelmi miniszter aláírását egy olyan német-és magyarnyelvű szöveggel együtt, amely szerint engem a német és magyar hadvezetőség különleges megbízatásom miatt felment a katonai szolgálat alól. Ezzel a papírral sikerült kijátszanom a rendőröket, akik három ízben is eljöttek házukba, katonaköteles férfiak után kutatva.

Itt említem meg, hogy 1944 októberében a fentebb említett Farkas István dohányjövedéki igazgató felesége közvetítette nekem az ellenállási mozgalom egyik tagjának, Waldmann Editnek ajánlatát, hogy vállaljak bizalmi szerepet a nyilas rádióban és hajtsak végre szabotázscelemekenyeket. Én ezt az ajánlatot visszautasítottam. Ma már világosan látom, hogy ezzel is súlyos hibát követtem el a nép ellen. A dolgok a rádióban ebben az időszakban oda fajultak, hogy visszautasításom miatt Hegedős Kálmán nyilas kormánybiztos titkára, Tóth István egy ízben statárium elé akart állítani. Én továbbra is szabotáltam, ahol csak tudtam, értékeket mentettem és határozottan kijelentettem, hogy itthon maradok, amikor a rádió vezetősége be akart osztani a kitelepítő vonatokra.

Január 18-án óvóhelyünkre bejött egy szovjet tiszt, megkérdezte, tud-e valaki franciául és amikor én jelentkeztem, közölte velünk, hogy mindenki menjen fel lakásába és folytassa megszokott életét. Budapest felszabadult és hozzá lehet fogni az újjáépítő munkához. Én még aznap kimentem az utcára s a Blaha Lujza téren talákoztam Szakáts Miklós színésszel és feleségével, Nizsinszkij Tamarával, akik meghívtak magukhoz nemzeti színházi óvóhelyükre. Én velük mentem és ott maradtam a színház alagsori óvóhelyén kb. 3-4 hétig. Szüleimnek üzentem haza és egy alkalommal néhány színészismerősömet felvittem lakásunkra, ahol apám megkínálta őket egy kevés pálinkával.

Az óvóhelyen tartózkodott Budinszki Sándor is feleségével együtt. Ő naponta kijárt a városba romeltakarításhoz. Őt kértem meg, hogy számomra hozzon valami személyazonossági igazolványt a stúdióból. Ez nem történt meg, s így Major Tamáshoz, a Nemzeti Színház igazgatójához fordultam, hogy részemre is állítasson ki ideiglenes orosz és magyar nyelvű színészigazolványt. Major Tamás utasította Szilassi Gyula színészt, óvóhelyparancsnokot, hogy adjon nekem igazolványt. Ez meg is történt.

Február végén mentem be a stúdióba. Itt először Emődi Béla személyzeti intézővel, majd Barsi Ödön rendezővel talákoztam. Tőlük érdeklődtem az igazolvány iránt. Emődi elmondotta, hogy igazolványt csak az kaphat, akinek az ÜB²⁷ engedélyezi, valamint, hogy mindenkinek igazolási eljárásom kell átesnie ahhoz, hogy az új demokratikus rádió felvegye ill. visszavegye. Ekkor, visszagondolva bűnös mulasztásomra, az elmulasztott alkalmakra, egy hamisítványt készítettem, amely alá Horthy Miklós nevét hamisítottam. Ebben a kormányzó úgy nyilatkozott rólam, mint aki részt vett a proklamáció előkészítésében és kapcsolatban volt az ellenállási mozgalommal. A hamisítványt bevitettem a legközelebbi ÜB ülésre és bemutattam Ortutay Gyulának, a Rádió akkori elnökének. Ortutay Gyula rövid vizsgálódás után rájött, hogy az irat hamis. Az ÜB tagokkal (Szilágyi Ödön, Barsi Ödön, Dr. Cserés Miklós, Szabó Bendegúz, Polgár Tibor) együtt értesíteni akarta a rendőrséget. Mikor azonban bevallottam Ortutay Gyulának, hogy a hamisítványt én készítettem, az ÜB mégsem jelentett fel.

1945 tavaszán, mikor megkaptam az igazolási iratokat, nem mentem el az igazolásra. Később megbántam és kísérletet tettem két ízben is, hogy ügyemet újra vizsgálják meg. Ez nem történt meg, ellenben 1-2 hónappal később megkaptam az igazoló bizottság döntését, hogy engem politikai magatartásom miatt nem igazol s minden jogigény nélkül kizár a rádió tisztviselői közül.²⁸

A Rádióban sok emberrel megismerkedtem. Természetesen személyesen ismertem az egész vezetőséget. Azonban szorosabb baráti viszonyt csak egy tisztviselővel tartottam fenn, Rátkay Lászlóval, a fiatal másodlektorral. Egy színésznőnek udvaroltunk, Eszenyi Olgának. Művészek közül a következőket ismertem meg a stúdióban: Tolnay Klári, Gózon Gyula, Szilassy László, Kiss Ferenc, Simor Erzszi, Kovács Károly, Cselényi József, Járay József, Marjay Erzsébet, Gyurkovics Mária, Palló Imre, Rácz Vali, Muráti Lili, Farkas Ilonka, Máthé Jolán, Dankó Aladár, Berei Ákos, Major Tamás, Uray Tivadar, Könyves-Tóth Erzszi, Tabányi Mihály, Horváth Jenő, Hollós Ilona, Tiszay Gyula, Laczó István, Littasy György, stb.

Politikusok és újságírók, akiket láttam odabenn: Rajniss Ferenc, Nyirő József, Dövényi-Nagy Lajos, Ostián és Csonka, Szálasi helyettesei, Bónyi Adorján író, Mátrai-Betegh Béla újságíró.

Továbbá: Vincze Ottó zeneszerző-karnagy, Ferencsik János karnagy, Rajter Lajos karnagy, Innocent-Vincze Ernő zenekritikus, Zakál Dénes zeneszerző, Szabó Miklós énekes. Szabó Miklóssal bensőbb barátságot kötöttem. 1951-ben angol órákat adtam neki.

Szorosabb kapcsolataim a felsorolt személyekkel nem voltak. [...]

Az 1946. évet otthon töltöttem. Hetekig nem mozdultam ki lakásunkból. Egy angol fantasztikus regényt fordítottam saját szórakozásomra: Rider Haggard SHE c. regényét.²⁹

Az év utolsó napjaiban felkeresett Újhelyi Gizella tanítónő, akinek a családjával Esztergomban egy udvaron laktunk. Akkor már évek óta nem láttam. Elmondotta, hogy az Actio Catholica külföldi gyermeknyaraltatási osztálya most van alakulóban és olyasvalakit keresnek, aki a szükséges levelezést le tudja bonyolítani. Január elsején az állást elvállaltam. A nyaraltatási akcióból azonban az elképzelt formában semmi sem lett, később került csak sor kisgyermekes belgiumi, dániai és hollandiai utazására. Ellenben megkezdődött az amerikai katolikusok szeretetcsomag-mozgalma, válaszul a primás felhívására. Ezeknek a csomagküldeményeknek kérésével és megköszönésével foglalkozott kezdetben a mi osztályunk. Hárman voltunk: Kaposi Agáta, Majláth Pál gróf, és én. Az ártatlannak látszó szeretetcsomag akció azonban hamarosan kezdett titokzatos politikai háttérrel kapni. A primás utasítására az egyszerű kérő és köszönő levelekbe egyre több panasz és helyzetjelentés vegyült. A szociális osztály lassan átalakult gazdasági statisztikai hivattal, ahol kiértékeltek az ország gazdasági helyzetét, a közhangulatot, a tömegek életszínvonalát. Mikor megjött Fox amerikai megbízott, a sokszorosított nyomtatványok özönével árasztották el és kérték, hogy juttassa el azokat Amerikába. Én mint főleg angol fordító és gépelő, magam is részt vettem ezeknek a hamis képet festő nyomdatermékeknek előállításában s ezzel vétkeztem a magyar nép ellen, Népköztársaságunk ellen, segítettem a nyugati imperialistákat. Ugyanebben az időben segítettem Lénárt³⁰ Ödön pap munkáját is azzal, hogy kérésére különböző amerikai, angol és svájci újságokból és könyvekből fordításokat készítettem részére. Ezekből a fordításokból Nagy Miklós papnak is adtam. Nagy Miklós hozott össze Dr. Torma Domokos külügyminisztériumi osztályfőnökkel is, aki ajánlatot tett nekem, hogy menjek át hozzá a külügybe. Én nem fogadtam el ajánlatát s ezzel újabb súlyos hibát követtem el.

Amikor a primás Amerikába készült, az egyetemi ifjúság nevében felkeresett Németh László hallgató és megkért, hogy fordítsam le az egyetemi ifjúság kiáltványát, amelyet az Egyesült Államokhoz intézett. Én ezt a valótlanságoktól hemzsegő írást Majláth Pállal együtt lefordítottam és Dr. Boroska László egyetemi lelkész társaságában felvittem Esztergomba. A primás elolvasta és kijelentette, hogy „ezért Andrassy út 60. jár”. Az írást visszaadta azzal, hogy az egyetemi ifjúság tanuljon és ne foglalkozzék világpolitikával. Az iratot így visszavittem Pestre, az AC-be,³¹ ahol feledésbe merült.

Míg az Actio Catholicában működtem, igen sok hangversenyt rendeztem elsőrendű művészek szerepeltetésével. Ezeket a Ranolder Intézet³² dísztermében és udvarán, ill. a Molnár utcai kultúrteremben rendeztük. Ezekben a következők szerepeltek: Gyurkovics Mária, Forrai Miklós, Farkas Ilonka, Nagy Izabella, Dankó Aladár, Máthé Jolán, Marjay Erzsébet, Littasy György, Csongor István. Ugyancsak rendeztünk műsoros estét a szociális osztály vezetőjének, Dr. Varasdy Sándornénak a lakásán. Ezekben én a művészek meghívásának, a vendégek kalauzolásának és olykor tolmácsolásának

feladatát láttam el. Ezeken az összejöveteleken a püspöki kar tagjai, a külföldi segélyküldöttségek tagjai és a diplomáciai kar angol, francia és amerikai tagjai vettek részt. Több olyan estély is volt, amelyre az AC-s tisztviselőket nem hívták meg. Szerepeltek ezeken az estélyeken: Gyurkovics Mária és férje, Forrai Miklós, Littasy György, Máthé Jolán és Dankó Aladár, valamint V[a]rasdy Sándorné lánya, Varasdy Emília és későbbi férje, Zempléni Kornél zongoraművész.

Itt kell megemlítenem személyes külföldi kapcsolataimat is. Még 1946 elején, amikor a szeretetcsomag akció lassan megindult, szereztem az egyik csomagról. Ez egy kaliforniai család címe volt: Burbank, Kalifornia, 1011 Providencia Av. Anyám nevében írtam nekik és két hónap múlva megérkezett az első csomag. Több csomagot kaptunk tőlük és még egy másik kaliforniai családtól is, melynek címét ugyancsak ők adták nekünk, amikor – mint írták – gyermekük született, házat vettek és nem tudtak semmit elvonni maguktól, hogy nekünk elküldjék.

Szintén az Actio Catholicából szereztem meg egy angol lány címét, aki magyar levelező társat keresett. A neve Patricia Peacock volt s az angliai Sussex tartományban lakott, középiskolás volt. Kb. egy éven keresztül leveleztünk és egy éve, hogy megszakítottam vele a kapcsolatot.

Az Actio Catholicában rendeltem meg két külföldi újságot is: az amerikai és az angol TABLET-et. Az egyik amerikai katolikusok, a másik az angolok hivatalos lapja volt. Az angol TABLET ma is jár nekem.³³

Az AC révén kerültem ismeretségbe Dr. Szentkirályi Józseffel, aki akkor az amerikai követség sajtóosztályát vezette, de vezetőségi tagja volt az AC kulturális osztályának is. Néhányszor voltam fönn nála. Később családjával együtt Amerikába utazott. Ugyancsak az AC-ban ismertem meg Dr. Nyékhelyi Tibort, akit Lénárt Ödön mellé vettek fel könyvtárosnak. Egy darabig együtt fordítottunk egy angol biológiai könyvet: Pierre Lecomte du Noüy HUMAN DESTINY c. tanulmányát.³⁴ Később egyre ritkábban találkoztunk és végül teljesen elszakadtunk egymástól. Mikor 1950. február végén két rendőrnnyomozó házkutatást jött tartani lakásunkra azzal, hogy feljelentés érkezett ellenem, hogy fegyvert rejtegetek, az első kérdésük ez volt: „Ismeri ön Dr. Nyékhelyi Tibort?” Megmondtam, hogy igen. Akkor megkérdezték, hogy mikor találkoztam vele utoljára. Azt válaszoltam, hogy 3–4 hónapja. Több szó ezután Dr. Nyékhelyiről nem esett.

Amikor a külföldi gyermeknyaraltatási akció ténylegesen megindult, engemet is be akartak osztani kísérőnek egyik vonatra, mint nyelvtudással rendelkező személyt. Én nem fogadtam el a megbízatást. A vonatokkal mint kísérők a következők mentek: Varasdy Sándorné, Pejacsevics Mária grófnő, Köhler Ferenc lazarista pap, Párdányi Emil volt mernyei plébános, a szociális osztály helyettes vezetője. Egy orvos-házaspár, akinek a nevére nem emlékszem. Köhler, Pejacsevics Mária és az orvos-pár kint is maradt Belgiumban.

Amikor a primás Kanadába készült, Varasdyné nekem adta ki fordításra azt a pásztorlevelet, amelyet Mindszenty az amerikai és amerikai magyar katolikusokhoz intézett. Ezt sem lett volna szabad elvállalnom, mert emlékezetem szerint becsmérlően nyilatkozott a Magyar Népköztársaságról és minden reményét a nyugati imperialistákba helyezte.

Az Actio Catholicától 1948. október elején váltam meg, lemondva az állásomról. Beláttam, hogy súlyos tévedést követtem el azzal, hogy ott dolgoztam. Levelet intéztem Gigler kanonokhoz,³⁵ országos igazgatóhoz. Kifejtettem nézetemet, hogy az Actio Catholicában egy elavult világ haldoklik s bejelentettem, hogy csak a kulturális osztály felelős vezetőjeként térek vissza, ha az időknak megfelelő új hangot és szellemet hozhatok.

Ettől kezdve nem volt keresetem egészen 1949 májusáig, amikor értesítést kaptam Dr. Pongrácz Alajostól, hogy alkalmaztatásom ügyében keressem fel. A követségen nyelvvizsgát tettem és egy heti várakozás után alkalmaztak. Velem együtt vettek fel egy Mihályfi Rózsi nevű gépírónőt is, akit aztán mellé[m] osztottak be. Külön szobát kaptunk és együtt készítettük az amerikai külügyminisztérium rádió-bulletinjének magyar kiadását. Ezen kívül fordítottunk kijelölt cikkeket a magyar napilapokból. Ezek gazdasági jelentések, az Amerika Hangja hazugságaival foglalkozó cikkek, politikai

beszédtek részletei voltak. A mi kötelességünk volt a követségi postával érkező amerikai napilapok szétküldése az egyes minisztériumoknak, valamint a külügyminisztérium hivatalos bulletinjének megküldése a kormányférfiaknak. Postáztunk ezeken kívül időnként könyveket is tanároknak, nevelőknek, tudósoknak. Ezek szótárak, gyermekkönyvek, pedagógiai tanulmányok és magazinok voltak, mint pl. a HARPER'S és a READERS DIGEST.³⁶ Ezeket a kiadványokat megküldtük a budapesti külföldi követségek vezetőinek is. Havonta egyszer ránk esett a vasárnap délelőtti inspekció. Ilyenkor a vasárnap reggeli magyar lapok főbb címeit kellett lefordítani és bemutatni a szolgálatban lévő amerikai tisztviselőnek. Ha ez úgy kívánta, egyes cikkekből rövid tartalmi kivonatot is kellett készíteni.

Tisztában vagyok azzal, hogy ezzel a működéssel kárt okoztam a Magyar Népköztársaságnak és elősegítettem az amerikai imperialisták ügyét, a béke tábora helyett a háború táborát segítettem.

1949. december 31-ével a Magyar Külügyminisztérium bevonta a követségen dolgozó magyar tisztviselők személyazonossági igazolványait. Már ekkor ki kellett volna lépnem a követségről. De én csak február végén lezajlott házkutatás után szántam el magam a kilépésre. Március elsején bejelentettem, hogy meg akarok válni a követségtől. Kijelentették, hogy megfelelő indok nélkül nem léphetek ki. Én erre hazugsághoz folyamodtam: a nálam történt házkutatást tovább dagasztottam és azt mondtam az osztályvezető Ruth Tyron-nak, hogy a házkutatás után a rendőrség zsarolni kezdett, pénzre van szükségem s nagyobb összeg csak akkor lesz a kezemben, ha kilépek a követségről és felveszem a 2500 forintnyi végkielégítést. Ez azonban másra kellett. Ebben az időben meg akartam venni egy újjáépítendő szabadrendelkezésű lakást, amelynek az építési hozzájárulása 15.000 ft. volt. Ugyanekkor tárgyaltam az Állami Lapkiadó Vállalattal egy amerikai követségi autó megvételéről. Az amerikait Godsey-nak hívták; hirtelen áthelyezték Rómába és sürgősen el akarta adni a kocsiját. Közvetítési díjként 10.000 forintot kértem az amerikaitól, aki 125.000-ért akarta eladni a kocsit. Az Állami Lapkiadó vezetői megnézték és kipróbálták az autót, azután hosszas huzavona következett s az üzletből végül nem lett semmi. Az amerikai elutazott és vitte magával a kocsit.

Én közben már biztosra vettem, hogy a dolog sikerült és megkapom a 10.000 forintot. Így aztán amikor egy hölgyismerősöm átadott nekem egy 15.000 forintot érő brillt, a követ zálogba adtam egy ismerősömnek, aki szerzett rá 5 ft kölcsönt, a követ pedig biztosítékként magánál tartotta. Én ezzel az 5000 forinttal, valamint a követségtől kapott 2500 ft végkielégítéssel, ami összesen 7500 forintot tett ki, lefoglaltam a lakást. Közben minden pillanatban vártam, hogy az autóvétel lebonyolódik, én megkapom a kikötött közvetítési díjat, 5000 forinttal visszaváltom a brillt, visszaadom a tulajdonosának, a másik 5000 ftot pedig az építésznek adom, aki talán hozzá fog járulni, hogy a maradék 2500 ftot kisebb részletekben fizessem, ahogy tudom. Az üzlet azonban elmaradt, pénzem nem volt, a hölgy türelmetlen lett és követelte, hogy vagy vigyem neki a pénzt, vagy adjam vissza a brillt, majd ő értékesíti. Én kétségbeesetten húztam az időt és megoldást kerestem. A tulajdonos végül is türelmét vesztette és átadta az ügyet az ügyvédjének, hogy sürgősen tegye meg ellenem a följelentést. Ekkor már láttam, hogy csak a lakás visszamondása húzhat ki a bajból. Mikor tehát az ügyvéd (Dr. Szuló Alajos, Somogyi Béla út 9.) a kölcsönadót – akinél biztosítékként feküdt a brill – és engem magához hivatott, kértem a kölcsönadót, hogy fogadja el az 5000 ft fejében a lakásvételi szerződést, amelyen a lefizetett 7500 ft nyugtázva volt, tehát a lakás visszamondása esetében ugyanennyi forintot ért, mivel az építész ígéretet tett nekem, hogy kívánságomra – ha bármi közbejön és lemondok a lakásról – a lefizetett összeget teljes egészében visszafizeti. A kölcsönadó hosszas húzódozás után beleegyezett, hogy velem együtt elmegy az építészhez, megsemmisíteti a vételi szerződést és kéri a lefizetett összeg sürgős visszatérítését, valamint abba, hogy a brillt letétbe helyezi a tulajdonosnő ügyvédjénél, Dr. Szulónál. Ebbe a megoldásba mind a két fél beleegyezett. Az építész viszont először hallani sem akart a szerződés megsemmisítéséről, ill. az összeg visszatérítéséről. Végül kijelentette, hogy visszafizeti a pénzt, de csak akkor, ha a lakást másvalakinek eladta. Ez elég sok időt vett igénybe, de végül is rendeződött a piszkos ügy.

Ott állottam állás, lakás, minden nélkül; és becstelenül sok ember szemében, aki bízott bennem.

Egy évig tartó küzdelembe került, amíg ismét sikerült állásba jutnom, ezúttal végre olyanba, ahol a Magyar Népköztársaságot szolgálhatom. Ez alatt az egy év alatt sok mindennel próbálkoztam. Közzétettem egy hirdetést az Új Ember c. katolikus újságban, hogy angol, francia, német nyelvtanítást vállalok. Felkerestem az Új Ember szerkesztőségét és kértem, hogy adjanak nekem fordításokat. Kaptam is néhány francia cikket a LA CROIX c. lapból, amely filozófiai és vallási kérdésekkel foglalkozott.³⁷ Aztán ez is megszűnt. A nyelvórák iránt sem volt érdeklődés. Ekkor jött fel hozzám az önéletrajzom elején már említett Dr. Boross Lajos ügyvéd, aki vallásos tárgyú verseit akarta angolra és franciára fordíttatni. A versek együgyűek és monotonok voltak, de kaptam a lehetőségen, mert más nem volt. Két soronként fizetett egy forintot.³⁸ Tévedtem: négy soronként, azaz versszakonként fizetett egy forintot. Szóval alamizsna volt, nem egyéb.

1950 vége felé aztán ő is bejelentette, hogy nem tud tovább segíteni, mert régi kliensei nem fizetik tartozásaikat, nyugdíjából pedig nem tud ilyesmire áldozni.

Kínlódásban telt el 1951. január, február. Március elején édesanyám mellhártyagyulladásos ágynak esett s az állapota annyira súlyosbodott, hogy 17-én be kellett szállítanom a János kórházba. Itt halt meg augusztus 9-én, közben kifejlődött rákban.

Feleségemmel, aki ekkor még menyasszonyom volt, töprengtünk, hogy mit lehetne tenni. A nyelvóraadásnak végleg befellegzett. Ekkor jött az az ötlete, hogy beszélünk kellene az egyik tanítványának az édesapjával, aki az adatok szerint gyári munkás. Szerét is ejtettük a találkozásnak és az apa, Takács Ferenc, az ANÓD Áramirányító Gyár esztergályosa meg is ígérte, hogy segíteni fog rajtunk.

Április 25-én végre munkába álltam az Anódban. Még ezt megelőzően beiratkoztam egy műszaki rajz tanfolyamra, menyasszonyom kölcsönözte a tandíjat, ill. a kettőnkét, mert velem együtt ő is végighallgatta a tanfolyamot.

Ezt a tényt röviddel munkába állásom után megemlítettem a vezetőségnek. Megígérték, hogy ha elvégzem a tanfolyamot, kipróbálnak és ha megfelelek, átminősítenek. Június elején valóban bekerültem a szerkesztésbe és azóta is mint műszaki rajzoló dolgoztam. A gyárban vállaltam a május 1-i dekoráció elkészítését, amit valóban egészen egyedül meg is csináltam. Verseimet állandóan kiteszik a Fali Újságra. Augusztus 20-ra írott versem két méter hosszú pausz-papírra írva tették ki a gyár falára. Ezután is dolgozni akarok, semmi mást, csak dolgozni és használni Népi Demokráciánknak, amely ellen annyit vétkeztem.

Rádöbbsentem mindarra, amit elkövettem és szívemből bánom. Kérem, adjanak alkalmat, hogy hasznos termelőmunkával ismét elfoglalhassam helyemet a szabad dolgozók békét építő társadalmában.

Budapest, 1951. IX. 12.

[ÁBTL 3.2.1. Bt-1077/1. 24–31. Gépelt tisztázat Tavaszy Sándor aláírásával.]

2/b. Tavaszy Sándor önéletrajza, 1956. július 25.

ÖNÉLETRAJZ

Nevem: TAVASZY SÁNDOR

Foglalkozásom: MÁV személypénztáros MENDE állomáson.

1919. VIII. 25-én születtem Erdélyben, Háromszék megyében, Sepsiszentgyörgyön. Anyai ágon ükapám volt Kőrösi Csoma Sándor. Tőle örökölhettem az idegen nyelvek iránti készséget és az irodalom szeretetét.

Iskoláimat Budapesten végeztem. Apám, aki altiszt volt a Pénzügyminisztériumban, sok nehézség között iskoláztatott. Érettségi után pályáztam az Egyetem bölcsészeti karára, ahol magyar irodalmat és francia irodalmat, magyar

nyelvészetet és filozófiát akartam hallgatni. Sokáig nem akartak szóba állni velem származásom miatt, végre azonban elszánt akarattal kiverekedtem magamnak a felvételt. A közbejött háborús idők és betegségem megakadályozták tanulmányaim befejezését. Egyetemi tanulmányaimra vonatkozó okmányaim az ostrom alatt elkallódtak.³⁹

Egyetemi éveim közepén súlyos izületi gyulladás támadta meg bal térdemet és derekamat. Évekig bénán feküdtem. Így ért az ostrom és a felszabadulás is. Csak 1946 elején tudtam ismét lábra állni.

Ekkor elmentem legalább 20 személyzeti osztályra és jelentkeztem fordítónak, külföldi levelezőnek, az általam bírt 3 nyelv megjelölésével. Legtöbb személyzeti osztályvezető azt a bántó hangon odavágott mondatot szegezte nekem, hogy: „Hordott már az elvtárs téglát, kevert maltert és cipelt vasat a nép államának építéséhez?!” Azt válaszoltam, hogy azt éppen nem, de vannak olyan SZAKképességeim, amelyeket a nép államának érdekében még sokkal nagyobb sikerrel tudnék gyakorolni, mint mondjuk a vascipelést... Előhoztam betegségemet is, aminek következtében nem is szabad fizikai munkát végezniem – erre a következő válasz jött: „Hja, ezt mindenki mondhatja...”

Beláttam, hogy reménytelen eset a személyzeti osztályokkal való vita és hozzáláttam ahhoz, ami megmaradt számomra: keserves utánajárással tanítványokat szereztem. Nyelveket tanítottam és vizsgákra készítettem elő.

Ezzel igen szépen kerestem egészen 1950-ig. Ekkor az ismert körülmények miatt megcsappant az idegen nyelveket tanulók száma. Más kereset után kellett nézniem. Egy mérnök barátom biztatására elvégeztem egy műszaki rajz tanfolyamot. 1950 végén jelentkeztem műszaki rajzolóknak a MOM-ba. Fel is vettek segédmunkásnak. Meg is fáztam télen az udvaron, úgy, hogy alig tudtak ismét helyrehozni. Ez azonban nyomós érv volt, a személyzeti osztály kissé meg is szeppent és feldobott az akkor alakuló TMK-részlegbe műszaki rajzolóknak.

A súlyos téli megfázás azonban egyre kutyálkodott és az 1954. évi nagy télen a fűtetlen irodahelyiségben kötelességem hűsleges teljesítése közben ismét úgy rám támadt, hogy több mint FÉL ÉVIG voltam ágyban fekvő beteg. Utána jött egy 30 napos tüdőgyulladás és betetőzésül 1954. augusztus végén a racionalizálás...

54. XII. 15-éig voltam állás nélkül. Ekkor bekerültem – egy ismerősöm ajánlására – a Pamuttextilművekhez csévehordónak. A téli idő és a nehéz munka ismét megtette a magáét: 3 hónapra betegágyba kerültem egy csúnya üzemi balesettel és régi izületi betegségemmel. Felgyógyulásom után orvosi javaslatra áthelyeztek a Pamuttextilművek Kultúrházába segédfűtőnek, mert csak ott volt keret. Majd 1955 júniusában, azzal az indokkal, hogy „nyáron nincs szükség fűtőre” – racionalizáltak.

1955. szept. elején végső elkeseredéssel jelentkeztem a Magyar Államvasutaknál. IX. 8-án fel is vettek és mivel III. egészségügyi csoportos lettem, kereskedelmi áruértesítőnek osztottak be Bp. Ferencváros állomásra.

Politikai vonalon: katona soha nem voltam, a Szovjetunió elleni támadó háborúban nem vettem részt, Nyugaton nem voltam, bár 1944-ben még hordágyon is fel akartak kényszeríteni egyik kiürítő vonatra. Én ezt kereken megtagadtam.

Politikai pártnak soha nem voltam tagja. Régi tagja vagyok az MSZT-nek,⁴⁰ amelynek üzemi vonalon különböző kultúrmunkákat végeztem.

A MÁV keretében, úgy érzem, igen tág tere nyílhatna idegen nyelvtudásom hasznosításának. Ez az a terület, ahol a vasút a legtöbb hasznomat tudná venni, mert ezt a munkakört szívvel-lélekkel tudnám betölteni.

Tavaszy Sándor

[ÁBTL 3.2.1. Bt-1077/1. 67–68. Kézzel, töltőtollal írt eredeti, Tavaszzy Sándor aláírásával. A jobb felső sarokban Murinai János áv. főhadnagy kézírásával: „Adta: »Petrovics« ü. Vette: Murinai. 56. VII. 25.” A dokumentum végén ugyanezzel az írással: „Megjegyzés: Az »Ü.« a BM áv. szerveivel történt megállapodás szerint munkahelye felé csak a fenti tartalmú életrajzot adhatja, ettől nem térhet el. Murinai.”]

3/a. Tavaszy Sándor vallomása a hamis iratok elkészítéséről, 1951. szeptember 12.

Részletes vallomás a hamis iratok elkészítéséről

Megnevezésük:

- a.) Horthy kormányzó tanúsítványa, hogy én részt vettem a fegyverszüneti proklamáció előkészítésében.
- b.) Horthy kormányzó megbízó levele részemre a nyilas rádióban való titkos működésre.
- c.) Horthy kormányzó utasítása a magyar hatóságokhoz, hogy tegyék lehetővé részemre az egész ország területén való korlátlan utazást.
- d.) Hamisított hungarista árpád-sávós karszalagra írott katonai felmentés Beregfy nyilas hadügyminiszter aláírásával.

Az a.) alatt említett hamisítványhoz a papírt egy nagyobb méretű könyv (nem tudom, mi volt a címe) belső félkemény, sárgás színű borítólapjai szolgáltatták. Ezekre gépeltem otthon egy kis táskagépen a teljesen fantáziaszülte szöveget, majd töltőtoll tintával emlékezetből alája hamisítottam a „HORTHY” nevet. A homorú réz pecsétnyomót, a piros viaszt, valamint a vizesnyomású hosszúkás alakú „MAGYAR TELEFONHÍRMONDÓ ÉS RÁDIÓ RT.” Feliratú pecsétnyomót a Stúdió tájékoztató irodájának fiókjából loptam el még 1944. december vége felé, amikor minden ilyen szerszám úgyszólván teljesen gazdátlanul hevert a végső zűrzavarban. Elvettem egy pecsételő párnát is, amit később a hamisításoknál felhasználtam.

Ugyanez áll a b.) és c.) pont alatt említett hamisítványokra is. Ezekre „NÁRAY” rádióelnök nevét szintén emlékezet után hamisítottam rá.

A d.) alatt említett hamisítványhoz a papírt szintén a tájékoztató iroda asztaláról vettem el, ahol ez a papír tömegével hevert. A szöveget erre is, akárcsak a többire, otthon írtam rá az említett táskagépen.

Beregfy aláírását soha nem láttam, tehát teljesen önkényesen kanyarítottam oda valami ilyesmit, ami hasonlíthatott véleményem szerint egy ilyesfajta ember aláírásához. A vizsgáló rendőri közegek nem is annyira az aláírást nézték, hanem az árpád-sávós szalagot és a pecsétet. Egyébként látszott rajtuk, hogy ők is jobban örülnek annak, ha nem akad komoly dolguk az ún. „katonaszökevényekkel”.

Hamisításaimba senkit nem avattam be és nem is készítettem más részére semmi ilyesfajta hamisítványt.

Azonban itt említem meg azt, hogy egyik ismerősöm, Dr. Molnár Károly kérésére kézírásommal kitöltöttem és aláírtam egy hamis keresztlevelet, amit a rádió egyik ismert zeneszerzője és karnagya, Jemnitz Sándor használt fel, amikor sárgacsillagos napokban mentesítő személyi okmányra volt szüksége.

Budapest, 1951. IX. 12.

[ÁBTL 3.2.1. Bt-1077/1. 54. Gépelt tisztázat Tavasz Sándor aláírásával.]

3/b. „Horthy Miklós testamentuma, 1944. október 15.”

Legyen ez az írás testamentum, amit egy magyarra, egy kedves fiamra bízok, aki – tágabb kezdeményezési lehetőségek birtokában – jó szellemem lehetett volna.

A káosz már előrevetí árnyékát, miközben ezeket diktálom neki. Azt akarom, hogy a saját szavaimmal is hallja azt, ami leírva egész életén át méltó díszé lesz.

Ötödik éve ismerem és becsülöm Tavasz Sándort. Gödöllőn hozott össze vele a véletlen, azután Széchenyi-Venderbilt Alice grófnő és férje, gróf Hadik Béla társaságában láttam újra, mint legbensőbb barátjukat.

Nem volt ő soha politikus, csak egy józan ítéletű fiatal magyar, nemzedékének az átlagon messze felülemelkedő egyede, aki meglátta azt, amit minden felelős magyarnak meg kellett volna látnia. Rajongó fiatalember, fanatikus hirdetője és harciosa Szabó

Dezső eszméinek, idealista, akit nem fertőztek meg a jelszavak, mert minden idealizmusa mellett könyörtelen realista, egészséges ember.

Meghallotta annak a vészharangnak a kongását, amelyet minden magyar meghallhatott volna, amelyet Szabó Dezső kongatott meg 15 évvel ezelőtt; meghallotta, saját vallomása szerint, mint fiatal diák és szilárdan arra indult el, amerre ez a harangszó hívta. A kitagadott zseni süket fülekre talált számtalan halálsikolya volt az ébresztője, amely rádöbbsentette a germán nemzeti szocialista hatalmi álmot rettentő étvágyának orientációjára.

Mikor én megismertem, már kipróbált harcos volt azok között a kevesek között, akik szembefordultak a német imperializmussal és itthoni behódolóival egyaránt.

Tanúm, hogy az utolsó öt év alatt milyen embertelen kínokat állottam ki.

Tanúm, hogy a kéretlenül rám erőszakolt bécsi döntés után minden bevonulás alatt a fegyverek csöve volt rám irányítva és a retorziók özöne volt készenlétbe helyezve: nem lehetett nem csinálnom a szégyenletes komédiát.

Tanúm, hogy akaratom ellenére követték el megszedített hűtlen politikusaim a legnagyobb demenciát, a háborúba való aktív belépést a nemzetiszocialista Németország oldalán.

Ismeri Teleki gróf végzetét és gyilkos pisztolyt tartó kezét is.

Tanúm, hogy von Papen és Göring, Erdmannsdorf⁴¹ és Wesemayer⁴² hogy tették lehetetlenné Országomat a külföld előtt, hogy fojtottak el csírájában minden más irányú kezdeményezést, mit csináltak a zsidókérdéssel és milyen tálalásban vitték gazságaikat a világ elé.

Tanúm, hogy végtelen kínlódás után szeptember 2-án, a román kapituláció napjaiban fegyverszünetet akartam kérni a Szovjetunió kormányától. Ördögi szervezettségük rájött és a legdurvább fenyegetések kíséretében tépte szét az erről szóló okmányt.

Tanúja annak a másfél hónapos pokolnak szeptember 2-től október 15-ig, a napnap utáni erőfeszítéseknek, hogy nyilvánosságra hozhassam az említett dokumentumot.

Míg október 15-én, ma, a közös munka eredményeképpen végre, élete kockáztatásával elhangzott tolmácsolásában a felrázó üzenet.

Megszédített tisztikarom a legszörnyűbb csalódást okozta nekem. Werth Henrik szelleme jó munkát végzett... Az ő silányságukon múlik, hogy szavam, úgy látszik, gyászba fullad s hogy a náci örület elvetéltjei megkezdhetik utolsó simításait a rombolás művén...

A jövő kifürkészhetetlen, de bízom az angolszász nemzetek és a Szovjet jobb belátásában, akik értesüléseik alapján tudják, hogy összekötözött tehetetlen szemlélője voltam csak az eseményeknek, nem irányítója. Bízom Eckhardt Tibor külföldi munkájának eredményességében.⁴³

Bízom a fiatal nemzedék tetterejében, ha ugyan ez a nemzedék egyáltalán túléli a katasztrófát...

Végtelen bizalmam, hűségébe vetett feltétlen hitem küldi most útjára egy áldozatos és nagy önmegtagadást követelő megbízatással.

Isten óvja Hazámat, óvja őket, magyar magyarokat, akik talán más horizontot tudnak az elcsigázott, kifosztott, meghurcolt milliók szeme elé állítani.

Királyi Vár,

Budapesten, 1944. év október hó 15-én.

[ÁBTL 3.2.1. Bt-1077/1. 55/25–26. Gépelt eredeti, az elején és a végén koronát ábrázoló pecsétnyomattal, a végén „Horthy” névalírással.]

3/c. „Horthy Miklós utasítása, 1944. október 15.”

A K A R A T O M -

hogy az alábbiak szószerint megtörténjenek:

T A V A S Z Y S Á N D O R

U R,

a Magyar Rádió bemondója, mai proklamáció tolmácsolója, legbensőbb régi bizalmasom. Őszinte szívvel dolgozott mellettem Országom és Népem megmentéséért. Elhatározásaim indítékait tökéletesen ismerte és tudja, hogy jó magyar lélekkel és józan ésszel nem akarhattam mást.

Hűségét és szaktudását mindenkinél jobban ismerem. Ezen erényeibe vetett f e l t é t l e n b i z a l m a m állítja Öt most, a szerencsétlen délutáni események után, újra a mikrofon elé, jóllehet a nyilas szellemű Rádió szolgálatában nem akart tovább működni.

Titkos utasításaim alapján dolgozik az Erőszak Rendszerének megbuktatásán. Minden tetteért egyedül nekem felelős. Minden kívánsága :

PARANCS - AZONNAL TELJESITENDŐ.

Ha a Nemzeti Kormány elfoglalja helyét, állítsa Öt a felszabadult szellemű Magyar Rádióban szaktudásának megfelelő munkaterületre.

Budapesten, 1944. október hó 15.

M A V O L O N T É -

que les suivants soient sévèrement faits :

M. A L E X A N D R E T A V A S Z Y

le speaker de la Radio Hongroise, l'interpreteur de ma Proclamation d'aujourd'hui est mon plus intim collaborateur. Il a travaillé avec moi de tout son coeur pour sauver La Hongrie. Il connaissait tous les détails de mes projets et sait, que j'ai voulu diriger les événements de ces jours d'après la critique du bon sens.

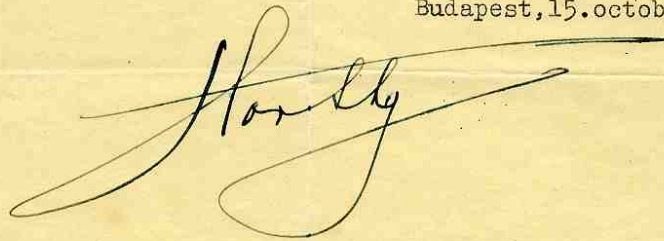
Sa fidélité et son savoir méritent la confiance - je sais. Je les éprouvé. Celle-ci : m a c o n f i e n c e b i e n p r o f o n d e l'a posé de nouveau au service de la Radio Hongroise, maintenant, après les événements fatals de cet après-midi d'octobre - bien qu'il a décidé de désavouer pour travailler entre les bandits nazis.

Il reste et fait avancer le dépérissement de ce système violent - selon mes instructions secrètes. Il n'est responsable pour ses faits qu'a moi seul. Chaqueun de ses désires:

ORDRE - on DOIT LES ACCOMPLIR IMMÉDIATEMENT.

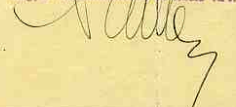
Si le Gouvernement National occupera sa place - collaborez avec M. Tavaszy et s'appuyiez, comme moi, a son savoir.

Budapest, 15. octobre 1944.

ellenjegyezve: signé

Magyar Telehírbemondó és Rádió R. T.

55/27

[ÁBTL 3.2.1. Bt-1077/1. 55/27.]

4. Tavaszy Sándor levele Péter Gáborhoz, 1951. szeptember 22.

Péter Gábor
Az Államvédelmi Hatóság Vezetőjének
Budapest

Én, Tavasz Sándor, 32 éves műszaki rajzoló bevallom, hogy kiszolgáltam a reakciós Horthy-rendszert, a klerikális reakciót és az amerikai imperialistákat.

Múltammal szakítottam és súlyos bűneimet megbántam. Jóvá akarom tenni vétkeimet és ezért tisztelettel kérem, engedélyezzen számomra türelmi időt, amely alatt bebizonyíthatom megbánásom őszinteségét.

Én nagyon széles ismeretségi körömben bizalmas munkát szeretnék végezni a Magyar Népköztársaság érdekében. Fel akarom kutatni és le akarom leplezni azokat az ellenséges elemeket, akik szóval vagy tettel meg akarják károsítani a Magyar Népköztársaságot.

Tisztelettel kérem a próbaidő engedélyezését.

Budapesten
1951. IX. 22.
Tavasz Sándor

[ÁBTL 3.2.1. Bt-1077/1. 55/19. Kézzel, tollal írt eredeti, Tavasz Sándor aláírásával.]

5. Tavasz Sándor beszerzési nyilatkozata, 1951. szeptember 22.

Nyilatkozat

Alulírott Tavasz Sándor, műszaki rajzoló, volt rádióbemondó (született 1919. augusztus 25-én Sepsiszentgyörgy, anyja neve néhai Dants Berta) önként felajánlom szolgálataimat az Államvédelmi Hatóságnak.

Ezt azért teszem, mert jóvá akarom tenni múltbeli bűneimet, azt, hogy egész eddigi életemben mindig a nép ellenségeinek a szolgálatában állott s magam is tevékenyen részt vettem háborús és népellenes bűncselekményekben. Mint a horthysta, majd később a nyilas rádió bemondója tevékenyen részt vettem a háborús uszításban s ezzel magam is hozzájárultam sok ezer ember halálához és az ország lerombolásához.

Múltbeli bűneim elkendőzésére különféle iratokat hamisítottam, amelyeket igazolási eljárásom során felhasználtam s ezzel közokirat-hamisítás bűntettét követtem el.

Mindezek folytatásaképpen az Actio Catholica szolgálatába szegődtem, a klerikális reakciónak ehhez a harci szervéhez, mely egyben a nyugati imperialisták kémfedő-szerve is volt. Ezt az állásomat az imperialisták nyílt szolgálatával váltottam fel, az amerikai imperialisták budapesti követségének alkalmazottjaként fordítója lettem a követség által kiadott bulletinoknak. Ezek a bulletinok tele voltak a magyar népet, a Népköztársaságot, a Szovjetuniót ocsmányul rágalmazó koholmányokkal. Annak ellenére, hogy fentiekkel tisztában voltam, a fordításokat elvállaltam, mert egyetértettem azok bomlasztó szándékával. Tudatában vagyok, hogy a magyar nép ellen milyen súlyosan vétkeztem s ezúton szeretném bűncselekményeimet jóvátenni. Pótlólag még megemlítem, hogy 1951. szeptember 11-én katonai behívóparancsomnak eleget nem tettem s ezzel a szökés bűntettét követtem el.

Tudomásul veszem, hogy az ÁVH-val fennálló kapcsolatom szigorúan titkos. Az ÁVH-n történt kihallgatásomról, sem a kapott feladatokról soha senkinek említést nem tehetek, még feleségemnek, barátaimnak, rokonaimnak sem. A titoktartás megszegése az állami titkokról szóló törvénybe ütközik s tudomásul veszem, hogy a titoktartás megszegése esetén a[z] ÁVH ezt velem szemben a legszigorúbban alkalmazni fogja.

Kötelezem magam arra, hogy a tudomásomra jutott mindennemű népi demokrácia-ellenes tevékenységet, kémkedést, szabotázszt, diverziót, vagy ezekre való felkészülést, rémhírterjesztést a Párt, a Népköztársaság, a Szovjetunió, vagy azok

vezetői elleni rágalmazást, stb. a hatóságnak azonnal írásban jelentem. Magam részéről mindent el fogok követni arra, hogy ilyen adatok birtokába jussak s e célra fel fogom használni minden baráti és rokoni kapcsolatomat. Feladataim sikeres ellátása érdekében kötelezem magam, hogy rendszeres kapcsolatot fogok tartani az ÁVH e célra kijelölt tisztjével s annak utasításait legjobb tudomásom szerint maradéktalanul s kellő időben végrehajtom.

Tudomásul veszem, amennyiben fenti teljesen önként vállalt kötelezettségeimnek nem tennék eleget, megbízatásomat elárulnám, vagy hamis adatokkal megkísérelném az ÁVH-t félrevezetni, ebben az esetben az ÁVH azonnal érvényesíti folyamatba tett, de felfüggesztett büntető eljárást.

Budapesten
1951. IX. 22-én
Tavaszy Sándor
Bp. XI. Zsoltár u. 6. f. 2.
(Dr. Herke-lakás)

[ÁBTL 3.2.1. Bt-1077/1. 20–23. Kézzel, tollal írt eredeti, Tavasz Sándor aláírásával.]

6. Jelentés Tavasz Sándor beszervezéséről, 1951. november 30.

SZIGORÚAN TITKOS „H”!

Szolgálati jelentés
Budapest, 1951. nov. 30.

Tavaszi Sándor beszervezése 1951. szeptember 21-én történt meg. A beszervezést Gárdos György áv. őrnagy hajtotta végre. Jelen volt még Kasza Teréz áv. alhdgy.

Tavaszi mint őrizetes a kihallgatások után lett beszervezve. 1951. szeptember 11-én került őrizetbevétele, mint a fasiszta Rádió volt bemozdója, azzal, hogy a nyilas éra alatt különleges megbízása volt, Horthy Miklós igazolványával.

Kihallgatása során kiderült, hogy a különleges megbízatást igazoló okmányok hamisítványok, melyet saját maga készített, s hitelesített a Rádiótól ellopott bélyegzővel.

Beszervezése azért látszott célszerűnek, mert mint az Actiókatolika [sic!] és az USA Bp-i követségének alkalmazottja, továbbá a fasiszta Rádió volt alkalmazottja ismeretségi körében felhasználható tevékenységet tud kifejteni. Indokoltta tette az is, hogy saját maga ajánlotta fel szolgálatait azért, hogy fasiszta múltját és felszabadulás utáni magatartását jóvátehesse.

Tavaszi a beszervezést célzó kihallgatás ideje alatt alakoskodó, és számító magatartást tanúsított. A kihallgatás menetének irányítása úgy történt, hogy Tavasz önként, írásban ajánlotta fel szolgálatait a Hatóság részére, illetve kérte ajánlkozásának elfogadását.

Felajánlott szolgálatainak elfogadása után nyilatkozatot kellett írnia a titoktartásról, hogy esetleges árulása súlyos következményekkel jár, továbbá vázolta a nyilatkozatban az elkövetkező kötelességeit.

[ÁBTL 3.2.1. Bt-1077/1. 37. Aláírás nélküli gépelt eredeti.]

- ¹ Majtényi György: *A tudomány lajtorjája. „Társadalmi mobilitás” és „új értelmiség” Magyarországon a II. világháború után.* Budapest, Gondolat Kiadó – Magyar Országos Levéltár, 2005. 223.
- ² John Lukacs: *Évek...* Budapest, Európa Könyvkiadó, 1999. 11.
- ³ Karsai Elek 1965-ben megjelent munkájában megjelenik ugyan az illető („A szpíker kétszer olvasta fel a proklamáció szövegét”), ám névtelenül, és ezáltal teljesen személytelenül, a cselekvő igealakot inkább csak retorikai fogásként használja. Karsai Elek: *A budai vártól a gyepűig 1941–1945.* Budapest, Táncsics Kiadó, 1965. 548.
- ⁴ Tavaszy Sándor rövid életrajza megjelent: *Új magyar irodalmi lexikon. P–ZS.* Második, javított, bővített kiadás. Főszerk. Péter László. Budapest, Akadémiai Kiadó, 2000. 2219. A szócikket Balogh Magdolna jegyzi. Részletesebb biográfiai adatait a beszerzési dossziéjából vettem.
- ⁵ ÁBTL 2.2.1. Tavaszy Sándor operatív nyilvántartó kártyája.
- ⁶ „Petrovics” eredeti beszerzési anyaga a BM III/I. Csoportfőnökség által kezelt Bt-dossziéba került: ÁBTL 3.2.1. Bt-1077/1.
- ⁷ ÁBTL 3.2.1. Bt-1077/1. 2–4. Tavaszy Sándor környezettanulmánya, 1950. november 25. Az egy évvel később, 1951. szeptember 4-én készített környezettanulmány lényegében megismétli ezeket a megállapításokat. Lásd uo. 5–7.
- ⁸ ÁBTL 3.2.1. Bt-1077/1. 49–51. „Nyárádi” fn. ügynök jelentése, 1951. július 6.
- ⁹ ÁBTL 3.2.1. Bt-1077/1. 55/8.
- ¹⁰ ÁBTL 3.2.1. Bt-1077/1. 15–18. Feljegyzés Tavaszy Sándor kihallgatásáról, 1951. szeptember 12.
- ¹¹ ÁBTL 3.2.1. Bt-1077/1. 38–39. Javaslat figyelésre, 1951. október 22. Az október 23-i figyelésről szóló szolgálati jelentéseket lásd uo. 40–43.
- ¹² Vö. Paul Ricoeur: A narratív azonosság. In: *Narratívák 5. Narratív pszichológia.* Szerk. László János és Thomka Beáta. Budapest, Kijarat Kiadó, 2001. 15–25.
- ¹³ Dan McAdams: A történet jelentése az irodalomban és az életben. In: *Narratívák 5. Narratív pszichológia.* Szerk. László János és Thomka Beáta. Budapest, Kijarat Kiadó, 2001. 165.
- ¹⁴ Kónya Anikó: A személyes emlékek társas természete. In: *Kollektív, társas, társadalmi.* Szerk. Kónya Anikó, Király Ildikó, Bodor Péter, Pléh Csaba. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1999. 160.
- ¹⁵ Craig R. Barclay – Thomas S. Smith: Önéletrajzi emlékezés: a személyes kultúra megteremtése. www.memolab.c3.hu/emlek/05konyv/ford/barclay.htm (2007. szeptember 24.) és Hámori Eszter: Az önéletrajzi emlékek egyéni és kollektív funkciója tárgykapcsolati megközelítésben. In: *Kollektív, társas, társadalmi.* Szerk. Kónya Anikó, Király Ildikó, Bodor Péter, Pléh Csaba. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1999. 113–128.
- ¹⁶ László János: *A történetek tudománya. Bevezetés a narratív pszichológiába.* Budapest, Új Mandátum Könyvkiadó, 2005. 97.
- ¹⁷ Pataki Ferenc: Az identitás helyzeti aktualizálódása. In: *Uő: Élettörténet és identitás.* Budapest, Osiris, 2001. 203–224.
- ¹⁸ Nemes Péter: Egy út története. John Clare és a narratív emlékezet. In: *Az elbeszélés módozatai. Narratíva és identitás.* Szerk. Józán Ildikó – Kulcsár Szabó Ernő – Szegegy-Maszák Mihály. Budapest, Osiris Kiadó, 2003. 93.
- ¹⁹ „Petrovics” jelentéseit tartalmazó eredeti munkadosszié 1956 októberében megsemmisült. Az 1957–1962 közötti jelentéseit az M-16382 és az M-16382/1 számú dossziék tartalmazzák.
- ²⁰ Az erre az időszakra vonatkozó iratokat lásd: ÁBTL 3.2.1. Bt-1077/2. és 3.2.3. Mt-255.
- ²¹ Schubert Gusztáv: Filmesek a ravatálnál. Halál egyenes adásban. *Filmvilág*, 1999/3. 12–14.; Tamás Amaryllyis: Minden titkok fonákja. Beszélgetés Dettre Gáborral. *Filmvilág*, 1999/3. 14–16.; Somogyi Lia: „Az érdekel, hogy mi van a történetek mögött” Beszélgetés Dettre Gáborral. *Filmkultúra*. 1999. május 15. www.filmkultura.hu/1999/articles/profiles/dettre.hu.html (2007. szeptember 24.).
- ²² Az államvédelmi iratokban következetesen Tavasziként írják Tavaszy Sándor nevét, ezeket én sem javítottam.
- ²³ Helyesen: Anód Áramirányító Gyár.
- ²⁴ Ma: Fővám tér.
- ²⁵ A rádiónál vezetett személyi nyilvántartólapja szerint Tavaszy apai ágon református, anyai ágon római katolikus családból származott, ő maga katolikus vallású volt: ÁBTL 3.2.1. Bt-1077/1. 55/7.
- ²⁶ Helyesen: Beregfy.
- ²⁷ Üzemi Bizottság.
- ²⁸ Az igazoló eljárás iratai megtalálhatóak Tavaszy beszerzési dossziéjában: ÁBTL 3.2.1. Bt-1077/1. 55/12–18.
- ²⁹ Henry Rider Haggard (1856–1925) angol regényíró. *She* című kalandregénye először 1886-ban jelent meg folytatásokban, majd 1887-ben könyv formájában.
- ³⁰ Helyesen: Lénárd.
- ³¹ AC: Actio Catholica.
- ³² Teljes nevén Ranolder Intézet Klára Nőiipari és Háztartási Felső Leányiskola.
- ³³ Az 1840-től megjelenő angol *The Tablet*, és az 1908-ban Brooklynban hasonló címen alapított katolikus lapokról van szó.
- ³⁴ Pierre Lecomte du Noüy (1883–1947) francia biológus, biofizikus és matematikus. *Human Destiny* (franciául *L’Homme et sa destinée*) című munkája 1947-ben jelent meg. Egykori munkatársa szerint Tavaszy levelezett du Noüy özvegyével, akitől több könyvet is kapott: ÁBTL 3.2.1. Bt-1077/1. 49–51. „Nyárádi” fn. ügynök jelentése, 1951. július 6.
- ³⁵ Gigler Károly (1897–1965) pápai kamarás, kanonok, az Actio Catholica egyházmegyei igazgatója.
- ³⁶ A *Harper’s* 1850-től, a *Readers Digest* 1922-től megjelenő amerikai magazin.

³⁷ A *La Croix* című francia katolikus lap 1880-tól jelenik meg, 1883-tól napilapként.

³⁸ Ez a mondat át van húzva.

³⁹ „Hivatalos” életrajza szerint Tavaszy magyar–francia–filozófia szakos diplomát szerzett a budapesti egyetemen: *Új magyar irodalmi lexikon*, i. m. 2219.

⁴⁰ Magyar-Szovjet Társaság.

⁴¹ Otto von Erdsmanndorf német diplomata.

⁴² Helyesen: Weesenmayer.

⁴³ Eckhardt Tibor kiscgazda politikus 1941-ben távozott az Egyesült Államokba. Céljairól, tevékenységéről lásd: Kádár Lynn Katalin: *Eckhardt Tibor amerikai évei 1941–1972*. Budapest, L’Harmattan, 2006. különösen 57–102.